

ΣΤΟ ΣΠΙΤΙ ΤΟΥ ΠΑΥΛΟΥ ΛΙΑΣΙΔΗ

«Σε πρόχειρο τσιμέντο τ' όνειρο κτισμένο...»

Της ΕΛΛΗΣ ΠΑΙΟΝΙΔΟΥ

γεία σου, Παύλο Λιασίδη αποσταμένω, στο σκαλί της προσφυγιάς μάταια πασκίζεις, κείν' τη χούφτα της μαγιάς που έχεις φέρει να τη ζυμώσεις, σαν τη ζύμωνες εκεί και να τη ρίξεις μ' ένα βρόκκο από ρακί σ' άλλο δευτέρι.

Οι στίχοι αυτοί γράφτηκαν το 1976 για το σπίτι του λαϊκού ποιητή Παύλου Λιασίδη στον προσφυγικό καταυλισμό «Τσιακκίληρη». Απ' όλα τα σπίτια των φίλων, κανένα δεν έχει τη σεμνότητα, την τραγικότητα και το μεγαλείο του κακοφτιαγμένου και άχαρου αυτού σπιτιού. Γιατί κανένα δεν έχει την ιστορία του.

Θα προτιμούσα φυσικά να μιλήσω για τις καλές μέρες, για το πραγματικό σπίτι του ποιητή στη γενέτειρά του, τη Λύση. Για κείνο το γραφικό κυπριώτικο «παλάτι» με τις καμάρες και την τάβλα με τις φωτογραφίες. Θα είχα τόσα να πω για τις αντιθέσεις της μαύρης βράκας του Παύλου και της μαύρης μαντίλας της γυναίκας του, της κυράς Ελένης, πάνω στην εκτυφλωτική ασπράδα των ασβετωμένων τοίχων. Για όλα εκείνα τα ρομαντικά φολκλорικά στοιχεία που τρελλαινούν τους τουρίστες. Ύστερα θα μιλούσα για το κεφαλοχώρι, τη Λύση και τις εκπολιτιστικές της καταβολές, για την ταβέρνα-πουτά, για τον κουρέα Κωστήα που στο κουρείο του έβρισκες ένα ολόκληρο αρχείο από εφημερίδες, περιοδικά και που το μεράκι του τον έκανε συνθέτη και διευθυντή του λαϊκού συγκροτήματος ΣΥΚΑΛΥ. Τώρα όμως είμαστε στο 1982, οκτώ χρόνια μετά τη θύελλα που έκανε άνω κάτω το μικρό μας νησί και τελικά το έκοψε στα δύο. Τώρα τα μέλη του ΣΥΚΑΛΥ είναι εγκατεστημένα άλλο εδώ κι άλλο εκεί, και μαζεύονται μόνο για τις πρόβες τους (ναί, παρ' όλα αυτά ακόμη υπάρχουν). Τώρα λοιπόν, καθόμαστε στο χωλ του σπιτιού του Παύλου Λιασίδη, στην Τσιακκίληρη, το πρώτο προσφυγικό χωριό που χτίστηκε, κοντά στη Λάρνακα, για να στεγάσει τους πιο πικρά δοκιμασμένους, όσους είχαν νεκρούς και αγνοούμενους. Σου πλακώνει την ψυχή το μαύρο που είναι σκορπισμένο σ' αυτό το χωριό. Το χωλ του Παύλου είναι μαζί και σάλα, και υπνοδωμάτιο, και τραπεζαρία, και διάδρομος, και βεράντα, σαν ανοιξεις την πόρτα και το παράθυρο. Η κυρά Ελένη πήγε στο καφενείο να τον φωνάξει κι εμείς περιεργαζόμαστε άλλη μια φορά τα λιγοστά στολίδια της κάμαρης: Μια φωτογραφία του ποιητή, σε νεώτερη ηλικία, που την κρατούσε κάποιος φωτογράφος και του την έφερε (είναι, λέει, η μόνη φωτογραφία που μας έμεινε, πού σκέψη να πάρουμε μαζί μας φωτογραφίες τότε που «βουρούσαμε σαν τους πελλούς να φύουμε»). Ακόμα, ένα σχέδιο του μικρού εγγονού του Παύλου, που παρουσιάζει την Κύπρο σαν κόρη αλυσωμένη, σπαραχτική στην αδελφία και στην ασχήμια του, δύο τρία τιμητικά μετάλλια που πήρε ο ποιητής στα πρόσφατα ογδοντάχρονα του. Τσιμέντο στους τοίχους, τσιμέντο στο πάτωμα, τσιμέντο στην καρδιά σου.

Θυμάμαι, όταν γιορτάζαμε τα εβδομήντα χρόνια του ποιητή, στη Λύση, το 1971, τρία χρόνια πριν από την εισβολή. Τότε ακόμα, όπως είχε πει κι ο Σεφέρης στην Κύπρο «επιτελεί το θάμα». Ο κινηματογράφος, όπου οργανώθηκε η εκδήλωση, κατάμεστος. Οι περισσότεροι χωριανοί, φίλοι και θαυμαστές του Παύλου Λιασίδη. Δεν έλειπαν όμως και οι «κουλτουριόληδες» της πρωτεύουσας, που ανακάλυπταν τότε τη λαϊκή τέχνη, τον Κάσιαλο στη ζωγραφική, τον Λιασίδη και μερικούς άλλους στην ποίηση. Αφού λέχθηκαν τα σχετικά τυπικά, έγιναν τα αποκαλυπτήρια ενός τεράστιου ολόσωμου πορτραίτου του Παύλου Λιασίδη, μια φωτογραφία σε μέγεθος κάπου διπλάσιο από το φυσικό, δώρο-έκπληξη του χωριού προς τον ποιητή τους. Μετά κάλεσαν τον Παύλο να πει δύο λόγια και ν' απαγγείλει ένα ποίημα γραμμένο ειδικά για την περίπτωση. Ο Παύλος σηκώθηκε. Όλοι ξέραμε πως είχε κατεβάσει το ποτηράκι του τη ζιβάνια γιατί χωρίς αυτό του ήταν αδύνατο να εμφανιστεί μπροστά στο κοινό και να αρθρώσει λέξη. Ο Παύλος λοιπόν, βγήκε στη σκηνή. Σιγή στο ακροατήριο. Προτού προχωρήσει προς το μικρόφωνο, στάθηκε και κοίταξε από πάνω μέχρι κάτω, και ύστερα από κάτω μέχρι πάνω το πορτραίτο, ακριβώς σαν να κοίταζε κάποιο άσχετο. Εκείνο το βλέμμα τα έλεγε όλα: Έκπληξη, απορία, σύγχυση, ντροπή, αμηχανία, ίσως και κάποια αδιόρατη ικανοποίηση, αλλά κυρίως ένα μεγάλο ερωτηματικό.

Τώρα πού ξανάρχονται στη μνήμη μου εκείνοι οι μέρες λέγω: Οι χωριώτες, μέσα στον αποπληκτικό, έστω και μέγιστο αποκλεισμένο πράξη τους, προσπαθούσαν να μας πουν κάτι. Κάτι που εμείς δεν το ορπάξαμε, ούτε σαν κράτος, ούτε σαν κοινωνία των λεγόμενων «πνευματικών ανθρώπων», πως το έργο του Παύλου Λιασίδη είναι μεγάλο. Τότε θα μπορούσαμε ν' ασφαλίσουμε το ανέκδοτο έργο του, ή τυπώνοντας το, ή φυλάγοντας το. Ήταν ένας θησαυρός που ανήκε σε όλους μας. Έμεινε και χάθηκε ολόκληρο στη Λύση όταν ο ίδιος ο Παύλος Λιασίδη και η οικογένειά του έφυγαν πεζοί για να σωθούν από τους Τούρκους.

Αυτή είναι η μεγάλη του πίκρα. Όταν άρχισε να γράφει, στη Λάρνακα, προσπάθησε ν' απομνημονεύσει μερικά από τα χαμένα, ήταν όμως έργο δύσκολο για το γεροντικό μυαλό του.

Έτσι προτίμησε ν' αρχίσει να γράφει από την αρχή.

— Τουλάχιστο, λέει με την αθάνατη λαϊκή του θυμοσοφία, εμείς είμαστε ζωντανό τζιάι κάμνου-μεν άλλα τραούθκια. Ο Κκάσι-αλος ο κακομάζαλος πούντον, εσκοτώσαν τον οι Τούρτζιοι...».

Ο Παύλος Λιασίδης μπαίνει τρεχτός, σαν παλληκαράκι. Τον ακολουθεί η κυρά του, κάμποσα χρόνια νεώτερη, ασθμαίνοντας.

— Γεναίκα, ψήσε καφέ.

Μαζί του ορμά η διάλεκτος μας, το γάλα και το νανούρισμα των παιδικών μας χρόνων, άφοβα, χωρίς ψευτοντροπές και διασταγμούς. Γίνεται κυρίαρχη του χώρου, μαζί με το φρέσκο άρωμα της αισιοδοξίας που κουβαλά: Θρουμπί, πεύκο, σχοίνος, φακομηλιά.

— Είδετε το τελευταίον μου τραούδιον στην εφεμερίαν;

Καμαρωτό το καλοστριμμένο μουστάκι του, τα μάτια του λαμπυρίζουν λαϊκό χιούμορ και εξυπνάδα.

— Είπαν μου να πάω με τους ΟΗΕδες στη Λύση να βρούμεν τα τραούδια μου αμμά επέλλανα; Τζιαν μας σκοτώσουν οι Τούρτζιοι; Τουλάχιστον έτσι είμαστε ζωντανό τζιάι μπορεί καμιάν ημέραν να πάμεν πάλε.

Καμιά σύγκριση με τον Λιασίδη του 1976, μετά το εγκεφαλικό επεισόδιο. Τότε δεν μπορούσε ούτε να μιλήσει, ούτε να κινηθεί. Βιάζονταν οι φίλοι του να τον δουν από φόβο πως οι μέρες του ήταν μετρημένες. Καείς δεν το πίστευε πως θα ξαναπερπατούσε, πως θα μιλούσε ξανά και πως εκείνο το αδύνατο, τρεμάμενο χέρι θα ξανάγραφε τα «τσιαττιστά» του. Όταν πήγαμε να τον δούμε με τον Γιεφτουσιένκο, το 1977 ο Παύλος Λιασίδης δεν μπορούσε

να αρθρώσει λέξη. Μιλούσε μονάχα η Μαρία, η μαυροφόρα κόρη του. Ύστερα ο Παύλος σιγά-σιγά άρχισε να ζωντανεύει. Έκανε και η ιατρική το θαύμα της. Ο Παύλος αφιέρωσε τρυφερούς στίχους στη «γιάτριναι Βέρα» που τον έκανε καλά και του χάρισε και το ανέλπιστο δώρο, του επέτρεψε να πίνει κι ένα ποτηράκι κουμπαντρία κάθε τόσο. Αλλά πάνω απ' όλα, όπως δηλώνει ο ίδιος, εκείνη που τον έγιανε είναι «η πρώτη και καλλίτερη ερωμένη του, η ποίηση».

— Τον πρώτον τζιαίρον ελάλουν τα τραούδκια της κόρης μου τζιάι έγραφεν. Τώρα γράφω πάλοι μανιχός μου.

Και η Μαρία προσθέτει:

— Ήταν ένα βάσανο, νευρίαζε γιατί δεν μπορούσα να τον καταλάβω. Λόγω της αρρώστειας του είχε ένα ελάττωμα στην άρθρωση. Αργούσα να γράφω και φοβόταν ότι θα ξεχάσει τη συνέχεια, ότι θα του φύγει το ποίημα. Είχε μια αγωνία.

Την ίδια αγωνία είχε και για τα γραμμένα ποιήματα του. Να μη χαθεί κανένα, να μην πεταχθεί κατά λάθος. Τα πρώτα ποιήματα της προσφυγιάς ήταν μικροί λυγμοί για τη Λύση του. Ύστερα τάβαλε με τη ξένη πόλη που τον περιμάζεψε, τη Λάρνακα, με τα σπίτια της, τις γειτονιές της που ήταν άγνωστες, που δεν ήταν οι δικές του γειτονιές. Μοναδική του παρηγοριά η θάλασσα. Ολόκληρους τόμους αφιερώνει στη θάλασσα. Και με κάποιο χιούμορ, πικρό αλλά καλωσυνάτο, λέει κάπου.

Στην Σκάλαν πούμαι πρόσφυγας έσει δεκάξη μήνες, με φίλους πλάσιν έκαμα, μ' έμπλεξα με σειρήνες Μια φιλενάδα μ' άρεσεν 'πο ούλες, τζι' άρεσά της εν η σγαρτιλομμάτισσα μουρούρα θάλασσα της.

Αλλά άγρυπνη η πολιτική του συνείδηση, τον σπρώχνει να γράψει στίχους καυστικούς, γεμάτους σάτιρα, για τους υπαίτιους της καταστροφής του τόπου του: Τον Ατίλα, τον Ντενκτάς, τους «πελλοροκόλους» που εξαιτίας της πείρας την σφραγίδα της προσφυγιάς. Και τώρα, οκτώ χρόνια μετά, ο Παύλος Λιασίδης, γεμάτος αισιοδοξία και κέφι για τη ζωή, γράφει στίχους για όλα τα καθημερινά γεγονότα, η ποίηση που είναι ένα λαϊκό ημερολόγιο της Κύπρου.

Πόσοι και πόσοι δεν πέρασαν από τούτο το σπιτάκι. Ένα είδος προσκύνημα. Οι ξένοι διανοούμενοι ανεβαίνουν στον Κύκκο να χαιρετίσουν τον Μακάριο κι ύστερα έρχονται στην Τσιακκίληρη να χαιρετίσουν τον Παύλο Λιασίδη. Τρέχουν τα πιτσιρικά να πάρουν το μαντάτο στην κυρά Ελένη. Αξέχαστη η συνάντησή τους με τον Γιάννη Ρίτσο:

— Να με συμπαθής που εν εκκίεβας τα τραούδκια σου, του έπε ο Λιασίδης, μ' εκείνη την άνεση του παιδιού ή του σοφού που έχει ξεπεράσει τα πλέγματα. Εν θέλω να επηρεαστώ. Δικιεβά-ζω μόνον τραούδκια κυπριαίκα.

Κι ο Ρίτσος με την ανάλογη σοφία, απάντησε: Εμείς όμως πρέπει να διαβάσουμε τα δικά σου τραγούδια. Παλλά έχουμε να μάθουμε.

Όταν έστειλε ο Πρόεδρος το αυτοκίνητο του για να πάρει τον Παύλο Λιασίδη να τον τιμήσει εκείνος το σχολείο έτσι:

—Είδα έχω το αυτοκίνητο με τους αστυνομικούς τζιάι ελαώθηκα. Ενόμισα πως εν να μας πάρουν μέσα.

Στα ογδοντάχρονα του, αφού ήπια πρώτα το ποτηράκι του, ανέβηκε στη σκηνή του κατάμεστου θεάτρου και απαγγείλει το ποίημα για την πρώτη και τελευταία του ερωμένη: Την ποίηση. Και το κοινό παραληρούσε: «Να πεθάνει ο Χάρος, Παύλο», τον στίχο από μια συλλογή του.

ΕΛΛΗ ΠΑΙΟΝΙΔΟΥ
Από το βιβλίο
«Πρόσωπο με πρόσωπο»

ΚΗΔΕΙΑ

Την πολυαγαπημένη μας θυγατέρα, αδελφή, ανεψιά και εγγονή,

ΔΗΜΗΤΡΑ Ν. ΦΑΝΟΥ

που οκοτώθηκε προχθές σε τροχαίο δυστύχημα σε ηλικία 18 ετών, κηδεύουμε σήμερα στις 12 το μεσημέρι από τον ι. ναό Αγίων Κωνσταντίνου και Ελένης (Νέο Κοιμητήριο Λευκωσίας) και καλούμε όσους τιμούν τη μνήμη της να παραστούν.

Οι τεθλιμμένοι: Γονείς, αδελφή, γιαγιά θείοι και θείες

ΚΗΔΕΙΑ

Σήμερα Τετάρτη 6/11/85 στις 1μ.μ., τελούμεν από τον ιερό ναό Αγίου Βασιλείου Καλού Χωριού Λάρνακας, την κηδεία του προσφιλούς μας συζύγου, πατέρα και πάππου,

ΧΡΙΣΤΟΥ Γ. ΤΣΙΟΡΗ (τέως από τον Μαραθόβουνο)

που πέθανε χθες σε ηλικία 57 χρόνων και καλούμεν όσους τιμούν τη μνήμη του να παραστούν.

Οι τεθλιμμένοι: Σύζυγος, τέκνα, εγγόνια και λοιποί συγγενείς

ΕΥΧΑΡΙΣΤΗΡΙΟ

Ευχαριστούμε θερμά όλους όσους παρέστησαν στην κηδεία, κατέθεσαν στεφάνια, εισέφεραν εις μνήμην και όλους οι οποίοι με οποιοδήποτε τρόπο μας συμπαραστάθηκαν στο βαρύ μας πένθος για το θάνατο του προσφιλούς μας συζύγου, πατρός και πάππου

ΛΟΥΚΑ Κ. ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΗ

Η σύζυγος, τα τέκνα, εγγόνια

ΑΓΓΕΛΙΑ ΘΑΝΑΤΟΥ

Με βαθειά θλίψη αγγέλλουμε το θάνατο της πολυαγαπημένης μας μητέρας, θείας και γιαγιάς

ΑΘΗΝΑΣ ΓΕΡΑΣΙΩΤΟΥ

τέως από τη Λεμεσό, που συνέβη την Δευτέρα 4.11 σε ηλικία 93 χρόνων. Η κηδεία της έγινε αυθημερόν.

Ευχαριστούμε θερμά όλους όσους παρευρέθησαν στην κηδεία και μας συμπαραστάθηκαν στο βαρύ μας πένθος.

Ρογήρος Γερασιώτης, Νίτσα—Παναγιώτης Αρσιώτη—Ξένια Αρσιώτη Ρόνης Χριστοδούλου και λοιποί συγγενείς

ΚΗΔΕΙΑ

Την πολυαγαπημένη μας μητέρα, γιαγιά και αδελφή

ΑΝΤΟΥΑΝΝΕΤ ΜΙΧΑΗΛΙΔΟΥ

που πέθανε σε ηλικία 72 χρόνων, κηδεύσαμε χθες από τον ι. ναό Αγίου Νικολάου Λεμεσού.

Όλους όσους παρέστησαν στην κηδεία, κατέθεσαν στεφάνια και με οποιοδήποτε τρόπο συμμετέσχαν στο πένθος μας ευχαριστούμε θερμά.

Τα τέκνα, τα αδελφία, τα εγγόνια, δισέγγνα και λοιπία συγγενία